

**Raftul
Denisei**

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

DG Educație și cultură

Programul Cultura

Acest proiect a fost finanțat cu sprijinul
Comisiei Europene.

Această publicație reflectă numai punctul de vedere
al autorului și Comisia nu este responsabilă pentru eventuala
utilizare a informațiilor pe care le conține.

ISMAIL KADARE

Spiritus

Traducere din albaneză de
MARIUS DOBRESCU

HUMANITAS
fiction

Redactor: Andreea Răsuceanu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Corina Roncea

Tipărit la Fedprint

Ismail Kadare
Spiritus
Copyright © 1996, Librairie Arthème Fayard
All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2012, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
KADARE, ISMAIL
Spiritus / Ismail Kadare; trad.: Marius Dobrescu. –
București: Humanitas Fiction, 2012
ISBN 978-973-689-502-9
I. Dobrescu, Marius (trad.)
821.18-31=135.1

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

Partea întâi
HAOSUL

Am intrat pe pământ albanez prin partea de est. Era pe la mijlocul iernii. Câmpia macedoneană, pe care am lăsat-o în urmă, era înghețată. Cei care ne-au primit, când au observat că ștergeam parbrizul mașinii ca să vedem mai bine, ne-au spus în glumă că e aceeași iarnă dintotdeauna. Cel puțin până în apropierea capitalei.

Eram obosiți și deprimați.

De luni de zile umblam prin ținuturile fostului imperiu comunist. Nimeni nu înțelegea ce căutam. Am evitat să dăm lămuriri, dar, chiar dacă am fi vrut să clarificăm ceva, ne-ar fi fost imposibil. De zile întregi ne întrebam și noi ce anume căutam.

În cutiile pe care le aveam cu noi se găseau fel de fel de dosare și dovezi. Rapoarte, hărți ale unor închisori și lagăre, scrisori ale deținuților, decizii secrete și, firește, tăieturi din ziare. Adunându-le, inițial, toate ni s-au părut interesante, dar la puțin timp după aceea am constatat că erau banale și nu meritau atenție. La urmă, ne-am exprimat pe șleau ceea ce doar gândisem până atunci: istoria comunismului, indiferent de diversitatea popoarelor și a țărilor care o trăiseră, era comună. La fel ca iarna aceasta. Acum, când primul vâl al uitării o acoperea, era și mai evidentă această monotonie dezolantă.

Noi căutam cu totul altceva. Ceva diferit, special, un eveniment sau fenomen care să aibă calitatea să concentreze la maximum un adevăr general. Aveam convingerea că un asemenea cataclism istoric, întins pe jumătate din suprafața globului pământesc, n-avea cum să nu ne ofere o manifestare absolut nouă, nemaiîntâlnită în altă parte, dar care să concentreze în ea totul.

Cădeam uneori în disperare, mai cu seamă atunci când ne gândeam că până și corpurile cerești, fără nici o legătură unul cu altul, erau alcătuite din aceleași materii. Deci cum puteam noi spera că vom identifica pe cuprinsul acestei planete o materie nouă, diferită de tot ceea ce existase până acum?

Fiind la sfârșitul expediției noastre, am înțeles că ne puseserăm prea multe speranțe în diversitatea terorii. Crezuserăm că o mare concentrare de teroare ar fi putut să depășească limitele posibilului și să nască evenimente și fenomene necunoscute, care să nu fi primit până acum un nume. Ne străduiam să vedem toate acestea ca pe niște fapte care n-ar fi trebuit să se întâmple niciodată, dar care, ca urmare a unei greșeli sau neglijențe, se iveau din întunericul terifiant de dincolo, aidoma lui Oedip, ieșit accidental din pântecul mamei sale pentru a se întoarce apoi în bezna primordială.

Uneori ne gândeam că asemenea manifestări existaseră, dar poate că se arătaseră doar o miime de secundă și nu se întâmplase să fie nimeni prin preajmă să le vadă. Sau, dacă fusese cineva, acela nu înțeleșese nimic.

Am avut zile când ni s-a părut că aveam să găsim ceea ce căutam mai curând în ținuturile înghețate, acolo unde zăpada desparte luni întregi pământul de cer. Dar au fost

și alte momente, când credeam contrariul, și întinderea deșertului ni se părea mai potrivită. Sub soarele torid peisajul vibra iluzoriu deasupra nisipului, pe punctul de a da naștere mirajelor.

În teritoriile ex-comuniste puteai găsi toate tipurile de pământuri și ape. Părea să nu fie nevoie de multe pentru ca misterul mlaștinilor străjuite de lună să se dezvăluie. Nu era nevoie de mare lucru: un regret, un cârâit de corb sau un medalion pierdut. Dar nici de acolo nu am căpătat nimic.

Alteori, ne ziceam că poate răul pe care-l căutam noi nici nu trebuia să se arate, deși nu știam nici noi de ce. Poate că trebuia să rămână pe partea aceasta a globului pământesc, ca să nu provoace un dezechilibru sau o ezitare în rotația lui.

Toate acestea n-aveau cum să nu ne treacă prin cap în vreme ce pătrundeam tot mai adânc pe teritoriile albaneze. Știam că este o veche țară a legendelor, și totuși, după deziluzia trăită în uriașul fost imperiu, ultima lui frontieră, Albania, nu ne trezea mari speranțe.

Mașina urca încet pe drumul de munte. Pe ambele laturi, din cauza reliefului accidentat, zăpada părea o mască tragică. Nu ne luam ochii de la ea, pentru că trăiam cu iluzia că nici ei nu i-ar fi trebuit mult până să-și depășească reținerea și să ne vorbească.

2

Albania era, mai mult sau mai puțin, așa cum ne așteptaserăm să fie. Doar că hotelurile erau mai cenușii, iar cafenelele mai pline de fum.

La fiecare pas întâlneam ex-comuniști nostalgici, blazați. Foștii deținuți politici își agitau și ei brațele descărnate, dar fără intenții de răzbunare. Majoritatea erau obosiți, chiar și cei care-și pierduseră mințile. Osteniți erau și foștii proprietari, hărțuiți prin birourile primăriilor, stresați de avocați, dar mai ales de căutarea vechilor acte de proprietate. Multe dintre acestea purtau ștampilele unor imperii dispărute de mult, scrise chiar în alfabet străine sau în limbi asiatice.

Mai mult ca să ne facem datoria, poate și ca să ne liniștim conștiința, le-am explicat și însoțitorilor noștri locali ce căutam. Repetaserăm aceste cuvinte de atâtea ori, că la un moment dat ne păream chiar nouă înșine agasați: o întâmplare teribilă, surprinzătoare ca o spărtură în zidul acestei lumi. Ceva care să ne permită o clipă să vedem dincolo. Să întrezărim nevăzutul. Irealul, nevisatul. Ceva impalpabil, imposibil de gândit cu mintea omească. Ceva care să absoarbă totul... pe care noi să-l putem scoate de acolo... din beznă.

Ei ne ascultau cu uimire pe chipuri, era limpede că voiau să ne scape de chin. Dar neputința din ochii lor semăna uluitor cu ceea ce descifrasem în peticele de zăpadă.

Câteva zile mai târziu am început să înțelegem unele dintre veștile pe care ni le aduceau. Erau lucruri deja cunoscute: drame familiale survenite din relația cu statul comunist, crearea de psihoze înaintea campaniilor politice, izbucniri ale dictatorului. Cu fiecare zi, întâmplările deveneau tot mai ciudate. Un individ, condamnat și executat, apăruse din nou, exact ca în vechile balade. Toți au înțeles atunci că moartea lui, dispariția și apariția deci, nu fuseseră decât o stratagemă a poliției secrete. Ca să nu-i dezamăgim, nu le-am spus că aceasta era o manevră

obișnuită a tuturor serviciilor secrete comuniste. La Tobolsk, în Rusia, unde una dintre torturile cele mai frecvente era introducerea vreme de câteva ore a condamnatului într-o groapă alături de un mort, lucru ce se observase mult mai târziu, după deschiderea mormântului, când familia primise aprobare să-și ia omul acasă.

Căutam să descoperim asemenea întâmplări, mai ales dintre cele care aminteau de blesteme străvechi, ce urmăreau familiile generație după generație și semănau atât de mult cu lupta de clasă.

Întâmplările erau cutremurătoare, totuși le lipsea ceva care să le transforme în adevărate mituri. Urnele vechilor mituri, singurele care puteau înfrunta atâta jale și atâta noapte, erau acolo aproape, aidoma chiupurilor scoase de arheologi din pământ. Însă poveștile actuale nu erau pe măsura chiupurilor.

Simțiserăm de mult că pentru a fi ceea ce voiam noi, evenimentele trebuiau să-și creeze propriul înveliș protector. În plus, ele nu erau maturizate, erau încă crude, și ar fi avut nevoie poate de două, trei sute de ani pentru a căpăta aerul acela de legendă.

I-am chestionat de câteva ori pe albanezi în legătură cu așa-zisul mort, pentru a ști dacă măcar o parte dintre oameni crezuseră într-adevăr că el se întorsese de pe lumea cealaltă. Dar ei zâmbiseră de fiecare dată: ar fi fost o naivitate să se creadă în asta, când se știa că în dosarele Securității se găseau lucruri și mai și. În plus, dosarele acelea le erau cunoscute tuturor. Se vorbea despre ele ca despre timpul probabil...

Zâmbeam și noi, dar cu amărăciune. Iată ce trebuie distrus mai întâi, aruncat ca un lucru inutil, în așa fel încât să fie îndepărtată prima barieră: dosarul. Când va

dispărea, adevărul va produce singur primul strat al învelișului protector, apoi pe al doilea, apoi pe al treilea, până când se va înveșmânta în carapacea misterioasă a mitului.

Dar noi nu vom apuca momentul acesta, pentru simplul motiv că nu vom trăi atât. Iată de ce ne grăbeam și după fiecare moment de elan eram și mai disperați, așa cum ni se întâmplase pe întinderile Poloniei sau în mijlocul indiferenței ungarilor, sau în Cehia înnegrită de praf de cărbune. Singura speranță era minunea pe care o putea face un fapt de dincolo de viață. Ne aminteam din ce în ce mai des exemplul victimelor care, de groază, încărunțeau într-o secundă.

Într-o seară, unuia dintre noi i s-a părut că vede pe cer un fulger rece, întârziat, apoi, fiind pe punctul de a adormi, i se păruse că îl zărise căzând în partea stângă a orașului. A așteptat o vreme tunetul, apoi a izbucnit într-un plâns provocat de o durere mai veche.

Într-o altă zi, l-am găsit pe șeful nostru afundat în cartea *Albaneza pentru turiști*. Afirmase de câteva ori că în limba unui popor poți descoperi cheia destinului său, dar pentru că ideea asta o susținuse la Sankt-Petersburg, dar și la Budapesta, fără a cunoaște nici rusa, nici maghiara, nu ne-ar fi trecut prin cap că acum avea să se apuce să învețe limba grea a albanezilor.

Șeful nostru făcea parte din categoria aceea de oameni care, din cauza cheliei, par mai încăpățânați decât sunt. Îi aștepta cu nerăbdare pe localnici pentru a-i teroriza și pe ei cu întrebări sucite. Numai Dumnezeu știe unde descoperise niște expresii intraductibile, cum ar fi „ziua lui nicăcând“ sau „întâmplare de neîntâmpat“ și, mai ales, un mod al verbelor numit „al dorinței“, care există numai în albaneză și, poate, în greaca veche. După el, acest mod

era instrumentul prin care toate verbele limbii albaneze puteau căpăta un aspect pozitiv sau negativ, adică puteau primi o nuanță benefică sau una malefică.

Nu numai noi am rămas oarecum mirați, ci și localnicii, pentru că, după cum ne-au spus ei înșiși, cunoșteau fără îndoială acest mod, ba chiar îl foloseau zilnic, dar nu se gândiseră niciodată atât de departe.

Șeful nostru îi privea cu niște ochi când blânzi și ironici, când de-a dreptul disprețuitori, ca și când spiritul benefic sau malefic al limbii albaneze îl contaminase și pe el. Sigur că nu v-ați gândit la asta, pentru că nici n-aveați cum. Folosiți acest mod fără să știți că el este mașinăria care produce blestemele și binecuvântările, care se întâlnesc aici ca nicăieri în altă parte. Holbați ochii ca bufnița, pentru că nu v-a trecut prin cap că, în gândirea strămoșilor voștri, micile zeități, ursitoarele, zânele nu fac altceva decât să umble de colo-colo pentru a strânge și a duce acolo unde e nevoie blestemele și binecuvântările auzite. Înțelegeți acum că zeitățile pomenite sunt piese ale acestei mașinării? Și că vechii voștri poeți, care vorbeau despre albaneză ca despre o limbă a zeilor, o făceau nu pentru c-ar fi crezut în asemenea povești, ci știind că modul „dorinței“, această comoară care o diferențiază de celelalte limbi ale planetei, are legătură cu zânele? Dar pe voi nu vă interesează asta. Voi știți numai să vă plângeți. De asta și țara voastră arată așa. De asta și dictatorul vostru, preot sau hoge, ce-o fi fost, v-a urât, strivindu-vă, amețindu-vă, lăsându-vă, în cele din urmă, așa cum își lasă cucul ouăle, jumătate de milion de buncăre.

Cu cât vorbea mai mult, cu atât se ambala mai tare, până când am avut senzația că ori se va arunca el la gâtul cuiva, ori va fi înșfăcat el însuși de gât de către localnicii

ofensați. Se pare că într-un rând i s-a făcut și lui teamă, căci în momentul acela a dat înapoi și s-a dus în camera lui să se culce.

3

După conflictul dintre însoțitorii locali și șeful nostru, când ne așteptam ca asta să se repercuteze asupra relațiilor noastre, s-a întâmplat exact contrariul. Poate că acel conflict o fi avut și o parte bună sau poate că a fost o coincidență, dar două zile mai târziu, în vreme ce ne beam cafeaua la barul hotelului, unul dintre însoțitori ne-a spus că, după cum se părea, apăruse un fir în ceea ce căutam noi. Era vorba despre o poveste ce se petrecuse în orașul vecin, o poveste cumplită, misterioasă, „de neîntâmpat“, ca să vorbim aceeași limbă.

Șeful nostru și-a plecat privirea ca și când n-ar fi sesizat ironia din cuvintele celuiilalt, ceea ce însemna că uitase de cearta din urmă cu două zile și ar fi vrut ca și ceilalți s-o uite.

— Să lăsăm zeflemeaua, interveni și celălalt însoțitor. Ceea ce am aflat este într-adevăr ciudat.

Sorbi din ceașca de cafea cu o încetineală enervantă și continuă:

— În orașul vecin sau în apropierea lui, cu ani în urmă, poliția secretă albaneză a reușit să captureze un suflet.

Am amuțit cu toții. Îl priveam cu coada ochiului pe șef. Deși tăcea și el, nici unul dintre noi nu i-a pus întrebarea care ne stătea tuturor pe limbă: povestea aceasta avea o bază reală sau era fructul imaginației unui exaltat?

Însoțitorii ne-au asigurat că știau deja atât de multe despre munca și obiectivele noastre, încât nu s-ar fi grăbit